

ELEKTRON NƏŞRLƏRİN ÜMUMİ XARAKTERİSKASI

Ələmdar Bayramov

*BDU, Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin
dekanı vəzifəsini icra edən,
Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi kafedrasının dosenti*

İnformasiya kütləsinin getdikcə artması və dinamik inkişafı onların daşıyıcıları olan ənənəvi çap nəşrlərinin imkanları ilə zaman keçdikcə uyğunlaşa bilmədi və alternativ vasitə olaraq yeni nəşr növünün yaranması artıq bir zərurət olaraq ortaya çıxdı. XX əsrin II yarısından etibarən yeni anlayış—"qeyri-maddi daşıyıcı" anlayışı meydana gəldi. Bu anlayış altında ixtiyari elektron vasitədə informasiyanın saxlanması başa düşülür. Artıq informasiyalar ənənəvi çap vasitəsilə deyil, kompakt disklər, daha sonra isə İnternet şəbəkəsi vasitəsilə yayımlanmağa başlandı. Bu isə öz növbəsində elektron nəşrlər anlayışının meydana gəlməsinə səbəb oldu. Ümumiyyətlə, insanlar ilk yazının yarandığı dövrdən etibarən daha mütərəqqi, alternativ vasitələr axtarmış, informasiyanın yaradılması, saxlanması və gələcəyə ötürülməsinin daha asan, etibarlı, təhlükəsiz texnologiyalarını əldə etməyə səy göstərmişlər.

1971-ci ildə ABŞ-da professor Maykl Hart tərəfindən tarixdə ilk dəfə olaraq "Quttenberq layihəsi" adlı elektron kitabxana yaradıldı. Həmin elektron kitabxanaya daxil edilmiş ilk elektron nəşrlər isə "ABŞ-ın müstəqillik bəyannaməsi və konstitutyası", "Qanunlar haqqında Bill" və "İncil və "Tövrat" kitabları olmuşdur.

Elektron nəşrlər anlayışı isə öz növbəsində paralel olaraq elektron katoloq, elektron kitabxana, elektron mağaza və s. anlayışlarını meydana gətirdi. Tədricən elektron nəşrlər cəmiyyətin həyatına daxil oldu və nəşriyyat praktikasında onların rolu əhəmiyyətli dərəcədə artdı. İnformasiyanın saxlanma etibarlılığı və tutumunun artırılması ilə bağlı müəyyən layihələr işlənib hazırlandı. Həmin layihələrin uğurla həyata keçirilməsi elektron nəşrləri daha da populyar etdi. XX əsrin sonlarında İKT sahəsində sürətli inkişafın baş verməsi bu prosesi də kökündən dəyişdi, onun operativliyini, dinamikasını, eyni zamanda məhsuldarlığını artdı. Bu dövrdə qəzet və jurnallar, kitablar artıq kompüterdə yığılırdı və bu informasiya printer vasitəsilə əldə edilməklə bərabər xüsusi yaddaş qurğularında və ya sərt diskdə saxlanılırdı. Artıq bu prosesi elektron nəşrlər adlandırmaq olar. Əlbəttə ki, bunu elektron nəşrlərin təşəkkülünün ilk mərhələsi adlandırmaq daha doğru olardı. Sonrakı dövrlərdə onun elmi əsasları işlənib hazırlandı, praktik

əhəmiyyəti dərinəndən araşdırıldı və yeni bir nəşr növü kimi geniş şəkildə gündəmə gəldi. XX əsrin sonu- XXI əsrin əvvəllərində isə elektron nəşrlər faktiki olaraq kütləvi hal aldı və daha geniş şəkildə, geniş arealda yayıldı. Kağız üzərində olan ənənəvi nəşrlərlə müqayisədə elektron nəşrlər oxucu marağına daha çox səbəb oldu. Bu həm də cəmiyyətdə hər zaman yeniliyə olan xüsusi maraqdan irəli gəlir. Elektron nəşrlərin populyarlaşmasında əlbəttə ki, əsas rolu dövrü elektron nəşrlər oynadı. Bu nəşrlər artıq İnternet şəbəkə vasitəsilə bütün dünyaya yayılır.

XXI əsrin əvvəllərində isə artıq elektron nəşrlərə multimediyaya komponentləri əlavə olundu. Buraya animasiyalar, səslər, videofraqlentlər daxildir. Artıq elektron nəşrlər insanların həyatına daha çox nüfuz edir. Hazırda İnternet mühitdə sonsuz sayda elektron resurslar – Elektron Kitabxanalar, məlumat bazaları, elektron kitab mağazaları, qəzet və jurnallar, televiziya, radio və informasiya agentliklərinin saytları, xüsusi xəbər portalları vəs. mövcuddur.

Elektron nəşr texnologiyaları müxtəlif növ məlumatların yaradılması, yadda saxlanması, birləşdirilməsi, istifadəçiyə çatdırılması, qavranılması, qorunması və s. texnologiyaların cəmindən ibarətdir. Elektron nəşr texnologiyaları indiyədək müxtəlif mərhələlərdən keçmiş və hazırkı səviyyəsinə gəlib çatmışdır. Hazırda bu proses özünün sürətli inkişaf və dinamik təkmilləşmə mərhələsini yaşayır.